

JEREMY BLACK: *British Foreign Policy in an Age of Revolutions, 1783-1793*. Cambridge University Press, 1994. 571 s.

Jeremy Black, der er reader i historie ved University of Durham, har siden begyndelsen af 1980'erne publiceret en lang række bidrag til studiet af britisk udenrigspolitik historie, især i 1700-tallet, men også tidligere. Hans brede kendskab til perioden og til dens rige statslige og private kildemateriale har gjort ham selvskreven til at forfatte denne grundige skildring af en vigtig periode i britisk udenrigspolitik historie.

Årene fra den forsmædelige fred i Versailles i 1783 med opgivelsen af de amerikanske kolonier og frem til Englands indiskutable styrkeposition ved udbrudet af krigen med det revolutionære Frankrig i 1793 hører til de 'glemte' perioder i britisk udenrigspolitik. Dr. Black argumenterer imidlertid overbevisende for dens væsentlighed såvel for britisk som for kontinental historie. Det gør han i bogens ni kronologisk arrangerede kapitler, hvor de tre velkendte kriser markerer sig: krisen med Frankrig i 1785 over Nederlandene, med Spanien i 1790 over åbningen af Nordamerikas vestkyst, og med Rusland i 1791 over fæstningen Ochakov og Ruslands ekspansion på Tyrkiets bekostning. Og denne – i ordets gode betydning – traditionelle diplomatiske begivenhedshistorie følges op af to tematiske kapitler om de indenrigspolitiske aspekter af britisk udenrigspolitik og om det internationale system af balancer og balancejusteringer. Om det indenrigspolitiske spil skriver forfatteren med megen ret (s. 28-29), at det er lige så vanskeligt for historikerne at forstå, som det var for de fremmede iagttagere i 1700-tallet. Her bliver læseren virkelig oplyst.

Det generelle billede af en britisk udenrigspolitik, der uden afgørende at ville forpligte sig søger at fastholde, subsidiært at justere, den kontinentale magtbalance fra 1783, står klart og overbevisende. Endvidere er det en styrke, at London ikke bliver gjort til det absolutte centrum i europæisk politik, men at de øvrige europæiske hovedstæder inddrages med vægt. Med sit brede kendskab til 1600- og navnlig 1700-tallets historie er dr. Black i stand til at pege på tankevækkende fortilfælde og paralleller til begivenheder i årene fra 1783 til 1793, der ellers ville fremstå som unikke. Og endelig er teksten rig på frugtbare iagttagelser. Blot et enkelt eksempel skal her nævnes. I 1786 udtrykte den britiske udenrigsminister sig positivt over for en styrkelse af Østrigs position på kontinentet. Fordi det ville tvinge Frankrig til at opstille ressourcekrævende hærstyrker langs sine grænser. Og dermed dræne den franske statskasse for midler til opbygning af en fransk flåde, som kunne true den britiske i europæiske og oversøiske farvande. Elementært, måske. Men en fin markering af de mange og ofte modstridende hensyn, der dikterede de års britiske udenrigspolitik.

På den anden side kan de mange detaljer – og den forståelige ulyst til at redigere og reducere det gennem mange år indsamlede britiske og kontinentale kildemateriale – ikke undgå at tynde fremstillingen. En indledende redegørelse for forskningens stade – så nuanceret dette stade end måtte vise sig at være – og en løbende konfrontation af analysens resultater med traditionen ville uden tvivl have gjort den store bog mere anvendelig som opslagsværk. Forfatteren har da også sine steder sit besvær med at styre den detaljerede fremstilling. Det kommer blandt andet frem i behandlingen af den svensk-russiske krig 1788-90: 'the War in the Baltic'. Den britiske gesandt Hugh Elliots bemærkelsesværdige – og velkendte – diplomatiske initiativ for at tvinge Danmark til at opgive sin inter-

vention til fordel for dets allierede, Rusland, glider således over i en ekskurs om frimurere. For derpå at ende blindt, uden en egentlig afslutning på en krig, der klart involverede væsentlige britiske politiske og økonomiske interesser. Og refleksionerne (s. 276-83) om Polens økonomiske forhold og deres politiske betydning dokumenterer ikke dybere indsigt i forholdet mellem politik og økonomi.

Den meget detaljerede fremstillingsform er således både en styrke og en svaghed ved bogen, hvis forord afsluttes med den lakoniske meddelelse: »Regrettably, it has proved necessary to omit the bibliography of this work for reasons of space.« Regrettably indeed! I en forskningssituation, der år for år bliver stadig mere uoverskuelig, og hvor få – om nogen – har så fremragende forudsætninger for at opstille en autoritativ selektiv bibliografi over væsentlige bøger, artikler og utrykte disputatser, er denne udeladelse ensbetydende med en markant forringelse af bogens brugsværdi. På et felt, hvor en bibliotekar med et elektronisk søgeanlæg aldrig vil kunne erstatte forskeren. Det er naturligvis muligt gennem bogens index at eftersøge den relevante litteratur i de godt 1500 ofte meget fyldige noter. Men det er en helt urimelig byrde at lægge på læseren og samtidig en sløring af forfatterens egen betydelige produktion på 20-25 større og mindre arbejder. At forfatteren uden at svække fremstillingen kunne have ryddet de nødvendige 15 sider af bogens 545 tekstsider til formålet, er umiddelbart indlysende. I dette tilfælde vender anmelderens velovervejede vrede sig imidlertid mod forlaget. At et så agtet og professionelt forlag som Cambridge University Press har så elendig en produktions- (og forfatter-) styring, bør forurolige. Især må det dog karakteriseres som helt uforståeligt, at Cambridge University Press på denne måde konkret forringer værdien af dets egne bøger, og at det i et videre perspektiv rejser begrundet tvivl om dets videnskabelige dømmekraft.

Anmelderen må beklage, at det har været nødvendigt at udtrykke sig så skarpt. Men sagen har væsentlig principiel betydning, idet forlag som Cambridge University Press videnskabeligt sætter normerne. Om bogen iøvrigt skal det sammenfattende slås fast, at den som forskningsbidrag er vigtig og væsentlig, og at den fremover vil være standardværket om emnet.

Ole Feldbæk

Landmandsliv 1815 til 1855. J.A. Hofman (Bang)s erindringer og breve. Udgivet af Finn Stendal Pedersen. Odense Universitetsforlag 1993. – 221 s., ill. 198 kr.

Hofman (Bang) huskes i dag bedst – eller kun – for sit bind i rækken af Landhusholdningsselskabets amtsbeskrivelser, det meget fyldige og udmærkede om Odense amt. Dets fortjenstfulde genudgivelse afslutter initiativtageren med det foreliggende bidrag til forfatterens portræt, bestående af en noget uhomogen samling af selvbiografiske optegnelser og breve fra en senere tid, hvor sådanne savnes. Det hele bundet sammen af udgiverens omfattende noteapparat og hans efterskrift (s. 189-205), som med nogen fordel kan læses først. For de fleste, der har trukket på amtsbeskrivelsens sagligt velfunderede redegørelse for fynske landoforhold o. 1840, vil det sikkert være overraskende, at den unge, forsagte mand fra det beskedne herregårdsmiljø på Hofmansgave i starten stod ret fremmed over for praktisk landbrug og måtte døje hårde læreår, før den